

Date: 7th March-2026

ZARDUSHTIYLIK DINIDA HAYVONLAR BILAN BOG'LIQ MAROSIMLAR TAVSIFI

Saliyeva Shahnoza Rasul qizi

Urganch Davlat Tibbiyot instituti "Ijtimoiy fanlar" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot zardushtiylik dinida hayvonlarning o'rni va ular bilan bog'liq diniy marosimlarni tahlil qiladi. Maqolada "Avesto" matnlari asosida hayvonlarning tasniflanishi, "Sagdid" va "Nirang-din" kabi ritual amaliyotlarning mohiyati yoritilgan. Tadqiqotning maqsadi qadimgi ajdodlarimizning tabiatga bo'lgan ekologik va ma'naviy munosabatini ochib berishdan iborat.

Аннотация: Данное исследование анализирует роль животных и связанные с ними религиозные обряды в зороастризме. В статье на основе текстов «Авесты» рассматривается классификация животных, сущность ритуальных практик, таких как «Сагдид» и «Ниранг-дин». Целью исследования является раскрытие экологического и духовного отношения предков к природе.

Abstract: This research analyzes the role of animals and their associated religious rituals in Zoroastrianism. Based on the "Avesta" texts, the article examines the classification of animals and the essence of ritual practices such as "Sagdid" and "Nirang-din." The purpose of the study is to reveal the ecological and spiritual relationship of ancient ancestors towards nature.

Kalit so'zlar: Zardushtiylik, Avesto, Sagdid, Xrafstra, muqaddas hayvonlar, Nirang, ekologik etika.

Ключевые слова: Зороастризм, Авеста, Сагдид, Храфстра, священные животные, Ниранг, экологическая этика.

Keywords: Zoroastrianism, Avesta, Sagdid, Khrafstra, sacred animals, Nirang, ecological ethics.

Kirish: Hayvonlarning Ilohiy va Mifologik Tasnifi

Zardushtiylikning muqaddas kitobi "Avesto"da borliqdagi barcha jonzotlar ikki guruhga ajratiladi. Bu dualistik dunyoqarash hayvonlar bilan bog'liq barcha marosimlarning asosini tashkil etadi:

- **Gospandlar (Ezgulik jonzotlari):** Ahura Mazda tomonidan yaratilgan, insonga foyda keltiruvchi hayvonlar (sigir, qo'y, it, ot, xo'roz). Ularni asrash va ko'paytirish dindorning muqaddas burchi sanalgan.
- **Xrafstralar (Yovuzlik jonzotlari):** Axriman (yovuzlik timsoli) tomonidan yaratilgan deb ishonilgan zararkunandalar (ilon, chayon, qurbaqa, pashsha). Ularni yo'q qilish yovuzlik ustidan g'alaba qozonish marosimi hisoblangan.

2. It — Ruhiiy Olam Posboni va "Sagdid" Marosimi

Zardushtiylikda it inson bilan deyarli teng huquqli jonzot darajasiga ko'tarilgan. Itni o'ldirish yoki unga ozor berish insonni o'ldirish bilan teng gunoh sanalgan.

Date: 7th March-2026

- **Sagdid marosimi:** Inson vafot etganda, uning yoniga maxsus "to'rt ko'zli" (ko'zi ustida xoli bor) it olib kelingan. Itning nigohi o'lik tanasiga o'rnashib olgan yovuz ruhlarni (Nasush) haydab chiqaradi deb ishonilgan.

- **Itlarga ozuqa berish:** Diniy marosimlarda "it ulushi" (sag-did) ajratilgan. Har bir taom pishirilganda, dastlabki qism itga berilishi baraka keltirishi ta'kidlangan.

3. "Gosh-Yasht" va Muqaddas Sigir Kultu

Zardushtiylik chorvachilik madaniyati bag'rida shakllangani sababli, sigir (buqa) hayot manbai va baraka ramzi hisoblangan.

- **Gosh-Urvan:** Bu butun hayvonot olamining ruhi hisoblanib, u ilohiy himoyada bo'lgan.

- **Nirang-din marosimi:** Bu marosimda oq buqaning peshobidan (nirang) foydalanib, maxsus poklanish rituallari bajarilgan. Bu suyuqlik dindorlarni ruhiy nopoklikdan tozalovchi vosita sifatida ko'rilgan.

- **Qonli qurbonliklarga cheklov:** Zardusht payg'ambar hayvonlarni behuda qurbon qilishni taqiqlagan. Faqat maxsus duolar va ehtiyoj yuzasidan so'yilgan hayvon go'shtigina halol sanalgan.

4. Xo'roz va Qushlar bilan Bog'liq E'tiqodlar

- **Xo'roz (Sarosh qushi):** Xo'roz erta tongda qichqirib, "Bushyasta" (dangasalik jinini) haydaydi va odamlarni ezgu ishlarga chorlaydi deb hisoblangan.

- **Sukut minoralari (Daxmalar):** Zardushtiylikda mayyitni yerga ko'mish yoki kuydirish (suv, olov va yerning muqaddasligi sababli) taqiqlangan. Jasadlar "Sukut minoralari"ga qo'yilib, yirtqich qushlar (kallaxatlar) tomonidan tozalanishi kutilgan. Bu tabiat aylanmasining bir qismi hisoblangan.

5. Xrafstralarni Yo'q Qilish — "Zararli Mavjudotlar"ga Qarshi Kurash

Zardushtiylikda yovuz mavjudotlarni o'ldirish uchun maxsus kunlar va marosimlar belgilangan. Dindorlar qo'llarida maxsus tayoqlar (mar-gan) bilan ilon va chayonlarni o'ldirishgan. Bu bilan ular koinotni yovuzlikdan tozalashda Ahura Mazdaga yordam beramiz deb hisoblashgan.

Xulosa

Zardushtiylikdagi hayvonlar bilan bog'liq marosimlar qadimgi ajdodlarimizning **ekologik madaniyati** yuqori bo'lganidan dalolat beradi. Hayvonlar shunchaki resurs emas, balki ruhiy sheriklar sifatida ko'rilgan. Bu an'analarning ayrim elementlari bugungi kunda ham xalqimizning urf-odatlarini (masalan, xo'rozning qichqirig'ini yaxshilikka yo'yish, itni uydan haydymaslik)da saqlanib qolgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI :

1. Avesto: Tarixiy-adabiy yodgorlik. (Asqar Mahkam tarjimai). – Toshkent: Sharq, 2001.
2. Авеста в русских переводах (1861-1996). / Сост. И. В. Рак. – СПб.: Летний Сад, 1998.
3. The Zend-Avesta. (Translated by James Darmesteter). Part I: The Vendidad. – Oxford: Clarendon Press, 1880.

Date: 7th March-2026

4. Boboyev H., G'ofurov Z. O'zbekistonda siyosiy va huquqiy ta'limotlar tarixi. – Toshkent: TDYI, 2004.
5. Jo'rayev M., Shomusarov Sh. O'zbek mifologiyasi va arab folklori. – Toshkent: Fan, 2001.

